

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOKAT'IN MARUZ KALDIĞI SELLER (1934–1949)

İsmet ÜZEN

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Özet

Bu çalışmada, Tokat Vilayeti'nin on beş yılda maruz kaldığı seller ve buna karşılık hükümetlerin aldığı önlemler ve yardımlar üzerinde durulmuştur. İncelediğimiz dönemde özellikle üç büyük sel felaketi (1940, 1946 ve 1949 tarihindeki seller) diğerlerine oranla ciddi zararlar vermiştir. 1949 tarihindeki selde can kaybı da olmuştur. İncelediğimiz dönem içerisinde yaşanan sellerin şehir, kasaba ve köylerdeki binalara, Yeşilırmak ve Kelkit havzasındaki ekili ve ekili olmayan araziye büyük zararları dokunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Yeşilırmak, Kelkit, Sel, Hükümetlerin Yardımları

İsmet ÜZEN

FLOODS IN TOKAT PROVINCE IN THE REPUBLICAN ERA (1934-1949)

İsmet ÜZEN

Çankırı Karatekin University
Faculty of Sciences

Abstract

This study examines floods and measures by the Governments in Tokat province between 1934-1949. Especially three big floods (1940, 1946 and 1949 floods) gave more damages than the others. The floods of 1949 caused some deaths as well. The floods caused heavy damages to the houses in the province center, towns and villages in the examined period. Moreover, cultivated and uncultivated lands were affected in the river basins of Yeşilirmak and Kelkit as well.

Key Words: Tokat, Yeşilirmak, Kelkit, Flood, Aids of Governments.

1. GİRİŞ

Doğal afet, genel anlamıyla can ve mal kaybına sebep olan doğal olaylara denir. Sel de doğal afetler arasında yer alır. Ülkemizde selin sık yaşandığı bölgelerden biri de Tokat Vilayeti'dir. Tokat Orta Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır. Vilayet sınırları içinde hem Karadeniz hem de karasal iklimi görülür. Tarih boyunca çeşitli dönemlerde Yeşilirmak ve onun en büyük kolu olan Kelkit çayı, yağın şiddetli yağmur ve eriyen karlarla taşarak ekili alanlara zarar vermiş, can ve mal kaybına sebep olmuştur. Yağmur ve eriyen karlarla zaman zaman taşması vilayet sınırları içinde önemli sıkıntılar doğurmuştur. Oluşan seller özellikle tarım arazilerine büyük zarar vermiş, şehri çamur içinde bırakmış ve köprülerin yıkılması ile şehirlerarası ulaşımın uzun süre aksamasına neden olmuştur. Bu çalışmada arşiv belgeleri ve basından yararlanarak Cumhuriyet döneminde Tokat'ta yaşanan seller ve bunun üzerine hükümetlerin aldığı önlemler ve yaptığı yardımlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. 1934 ve 1939'DAKİ SEL FELAKETLERİ

Tokat Vilayeti tarafından Dâhiliye Vekâleti'ne (İçişleri Bakanlığı) gönderilen 1.7.1934 tarihli yazıda, 23.6.1934 tarihinde Vilayet sınırları içinde yağın yağmur ve dolu sonucunda merkez ilçenin 12 ve Zile ilçesinin 26 köyünde % 40 oranında ekili arazinin zarar gördüğü ve oluşturulan heyet aracılığı ile meydana gelen zararın belirlenmesine başlandığı bildirilmişti.¹

Dâhiliye Vekâleti'nin Başbakanlı'ğa 22.6.1939 tarihinde bildirdiğine göre, 18.6.1939 günü saat 16.00'da yağın yağmur ve findık büyüklüğündeki dolu sonucunda oluşan sel, şehirdeki dükkânlardan yaklaşık 150 lira değerinde bakkaliye ve kavafiye (ayakkabı ve terlik) eşyasını götürmüştü. Şehir elektrik bendini yıkmış ve bahçelerdeki sebzeler üzerinde hafif tahribat yapmıştı. Merkeze bağlı ve dört km. mesafede bulunan Geyras köyünde 36 hanenin bir kısmı kısmen ve bir kısmı da tamamen tahrip olmuştu. Zarar yaklaşık 11.865 liraydı. İnsan ve hayvan kaybı bulunmuyordu.²

¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.117.821.3/2. Bundan sonra **BCA** olarak gösterilecektir.

² **BCA**, 030.10.118.827.10.

3. 1 NİSAN 1940'DAKİ SEL FELAKETİ

Tokat'ta önemli bir zararlara yol açan bu sele, üç gün aralıksız yağın yağmurlar ve karların erimesi neden olmuş ve Kelkit ile Yeşilirmak ırmakları yatağından taşmıştı. Tokat il merkezi ile Turhal ve Niksar ilçeleri en çok etkilenen bölgeler olmuştu. Irmak kenarındaki yollar su altında kalmış, bazı köprüler yıkılmış ve ulaşım kesintiye uğramıştı. Binlerce dönüm arazi de su altında kalmıştı.

Tokat Vilayeti'nden gönderilen 2.4.1940 tarihli telgrafta selin sebep olduğu manzara özetle şu şekilde anlatılmıştı: Yeşilirmak'ın yükselmesi sonucunda Tokat'a iki km. mesafede bulunan Cinlioğlu çiftliğine ait iki bin dekarlık arazi su altında kalmıştır. Yeşilirmak kenarında bulunan Gökdere nahiyesinin Karakaya köyünde bir kısım evler su basması tehlikesine karşı bir tedbir olarak boşaltılmıştır. Yeşilirmak'ın yükselmesi yüzünden Turhal nahiyesinin Çaylı, Arapören ve Kızılcayası köylerinin ekilmiş arazileriyle nahiyeye merkezinin Kümbetler, Ağyeri, Çiftlik bahçeleri, Varvara bağları, Çukurlar, Adalar, Kızılyeri, Alçalar mevkilerindeki on bin dönümlük ekili arazi su baskınına uğramıştır. Bundan başka nahiyeye merkezinin Kova ve Pazar mahallelerinin ırmak kenarındaki evlerini de su basmıştır. Suyun yükselmeye devam edeceği düşüncesiyle ırmağa yakın evler boşaltılmıştır.

Niksar'ın Şahinli köyünün³ su baskınına uğraması üzerine Kaza kaymakamı ile bir yardım ekibi bölgeye hareket etmişti. Kaymakamdan alınan telgrafta 2 Nisanda sabah saat altıda Şahinli'ye vardığı, köyün tamamen sular altında kaldığı, 15 küçükbaş hayvandan başka zarar bulunmadığı, köye Niksar'dan hemen 15 çadır gönderildiği, zaten bu köyün her sene su basmasına maruz kaldığını ve köylünün buna alışık oldukları bildirilmişti. Alınan tedbirleri görmek üzere Vali İzzettin Çağpar⁴ Şahinli köyüne hareket etmişti.⁵ Tokat'a gönderilen jeoloji heyeti de 3.4.1940'da Tokat'a ulaşmış ve görevine başlamıştı.⁶

Tokat'taki 8. Kolordu Komutanı Korgeneral Ali Rıza Artunkal'ın Milli Müdafaa Vekâleti'ne (Milli Savunma Bakanlığı) gönderdiği 3.4.1940

³ Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya imzası ile Başbakanlığa gönderilen 11.4.1929 tarihli bir yazıda, Şahinli köyünün sele maruz bulunmasından dolayı halkının Hasyer mevkiine nakledilmesi istenmişti. Bunun üzerine konu Maliye Vekâleti'ne havale edilmişti. **BCA**, 030.10.117.818.25/1-3. Geline nokta bakılınca köyün adı geçen yere naklinin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

⁴ İzzettin Çağpar 24 Ocak 1940-26 Eylül 1945 yılları arasında görev yapmıştı. Ferit Acunsal, **Gerçeklerin Diliyle Tokat**, Tanin Basımevi, İstanbul 1947, s.20-23.

⁵ **BCA**, 030.10.118.828.6/4.

⁶ **BCA**, 030.10.118.828.3/6.

tarihli yazılarında selin yollar üzerinde yaptığı tahribat hakkında özetle şu bilgiler yer almıştı:

Üç gündür devam eden yağmurların ve karların erimesiyle Kelkit ve Yeşilirmak suları yaklaşık 3.75 m. kadar yatağından yükselmiştir. Bunun sonucunda Erbaa-Çarşamba yolu ve Kelkit suyu üzerindeki Zığdı (Erbaa'nın 2 km. kuzeyinde) ve Tokat-Niksar yolu üzerindeki 672 m.lik ve 48 gözlü Hamidiye (hemen Niksar'ın güneyinde) köprülerinin bazı gözleri yıkılmış ise de ulaşım sağlayacak kadar tamirat yapılmıştır. Yemişan (Erbaa-Lâdik yolunda Erbaa'ya 26 km. kadar mesafede yolun Yeşilırmağı kuzeye geçtiği yerde) köprüsü yıkılmış ve yol kesilmiştir.

Reşadiye, Tolazan (Niksar-Erbaa yolunda Niksar'a 10 km. mesafede), Boğazkesen (Erbaa'nın 10 km. kuzeybatısında) köprüleri suların yükselmesi yüzünden yıkılmak tehlikesine maruz bulunmaktadır. Tokat-Niksar yolunda Gümenek (Tokat'a 10 km. mesafede) köprüsü de tehlike arz etmekte ve hemen yakınında bulunan Yeşilirmak'ı kuzeye geçmeye yarayan Hatas su şirketinin servis köprüsü de yıkılmıştır.⁷

Tokat Valisi İzzettin Çağpar tarafından 4.4.1940'de akşam saat 18.00'de gönderilen telgrafta durum hakkında biraz daha ayrıntılı bilgiler verilmişti. Buna göre, her gün biraz daha yatağından yükselen Yeşilirmak yayılma alanını genişletmektedir. Tokat-Turhal şosesine paralel olarak devam eden ırmak etrafındaki 10.000 hektarlık ekili araziyi tamamen su altında bırakmıştır. Şosenin Turhal'a yakın Korkova mevkiinde sel iki noktadan şoseyi kesmiştir. Birinci kısmın uzunluğu 1.200 m. olup şosedden itibaren su seviyesi bir metredir. Selden dolayı su altında kalan şose köprülerinden birisi yıkılmış diğeri de yıkılma tehlikesi altındadır. Tokat-Turhal arasında motorlu araç ulaşımı kesintiye uğramıştır. Posta nakliyatı hayvanlarla sağlanmaktadır. Turhal kasabası tamamen su altındadır. Ev halkının çoğu tahliye ettirilerek yüksek mevkilere nakledilmiştir. Yapılan soruşturmalara göre, uzun zamandan beri böyle büyük bir sel afeti meydana gelmemiştir. Gökdere nahiyesinde 300 dekar ekili, 5.000 dekar ekili olmayan, Pazar nahiyesinde 1.000 dekar ekili, 5.000 dekar ekili olmayan araziye su basmıştır. Şahinli köyü tamamen boşaltılmıştır. Halk gönderilen çadırlara ve yakın köylere yerleştirilmiştir. Aç ve açıkta kalan yoktur.

Tokat valisinin gönderdiği bu telgrafta, Yemişan köprüsünde incelemeler yapan kaymakamın gönderdiği ayrıntılı rapora da yer verilmiş ve kırsal alanda selin sebep olduğu tahribat şöyle açıklanmıştır:

⁷ BCA, 030.10.118.828.11/3-4.

3.4.1940 günü sabahı saat 04.00 sularında yükselen suyun sonucu köprünün üç ayağı ile üç gözü yıkılmıştır. Köprüde yıkılan kısım 25–30 m. ve henüz yıkılmayan kısım 40 m. kadardır. Eskisine oranla yarım metre daha yükselen sel suları Yemişhan köyüne girmiştir. Köprünün 30 m.lik yıkılan kısmında akıntı çok şiddetli olduğu için hemen tamiri mümkün değildir. Suların alçalmasını beklemekten başka çare olmadığı için şimdilik ulaşım kayıkla sağlanmaya çalışılmaktadır. Kelkit çayının yatağından taşarak Erbaa kazasının yakınına kadar olan alanda etkili olduğu için halk evlerini boşaltmaya başlamıştır. Köprüye iki saat mesafede bulunan Destek nahiyesinin Mellibükü köyü ile Tekke nahiyesinin Kalekale köyü arasında çalışan kayığın Yemişhan'a nakline çalışılmaktadır. Bu sayede ulaşım sağlanmaya çalışılacaktır. Selin telefon direklerini devirmesinden dolayı Karayaka-Sunus haberleşmesi 23 saatten beri kesiktir ve bu sorun da giderilmeye çalışılmaktadır. Kazanın Yeşilirmak üzerindeki Durucasu köprüsü de ikiye ayrıldığı için posta ve yolcu nakliyatı, nehrin iki tarafında bulunan Küçük ve Büyük Yemişhan köyleri arasında suların izin verdiği noktalarda kayıklarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Geçen 24 saat içinde insan ve hayvan kaybı bulunmamaktadır.⁸

Tokat Kolordu Komutanlığı'nın Milli Müdafaa Vekâleti'ne gönderdiği 4.4.1940 tarihli telgrafta ise şu bilgilere yer verilmişti: Tokat'ın Dökmetepe ve Turhal nahiyelerinde onbiner dekar ekili arazi sular altında kalmıştır. Turhal'ın üç mahallesini, Arapören köyünde yirmibir, Kızılkaya'da bir evi su bastığı için boşaltılmıştır. Turhal yakınındaki şose kısmı su altında kaldığı için Tokat ile Turhal arasındaki ulaşım kesilmiştir. Tokat vilayetinde bir sığırdan başka kayıp yoktur. Sivas treni sel yüzünden Amasya'ya gidemeyip Turhal'da beklemek zorunda kalmıştır.⁹

Tokat Kolordu Komutanlığı'nın Milli Müdafaa Vekâleti'ne gönderdiği 5.4.1940 tarihli telgrafta ek olarak şu bilgilere yer verilmişti: Tokat-Turhal yolu üzerinde sular altında kalan kısımdaki şose köprülerinden biri yıkılmış diğerleri de tehlikeli bir hal almıştır. Bu kısımlarda motorlu araç ulaşımı kesilmiştir. Hayvanlarla da ulaşım çok güçleşmiştir. Turhal'da sel baskınına uğrayan evler tamamen boşaltılmıştır. Bir ev yıkılmıştır. Niksar'ın kuzeyindeki Şahinli köyü boşaltılmıştır. Halk çevre köylere ve çadırlara yerleştirilmiştir. Burada 9.000 dekar ekili ve 14.000 dekar ekili olmayan arazi su altındadır. Erbaa kasabasının içinde bir köprü yıkılmış ve sular kasaba yakınına kadar ulaşmıştır. Nahiyelerle bağlantı kesilmiştir. Yıkılan Yemişhan köprüsü civarında kayıkla posta ulaşımı

⁸ BCA, 030.10.118.828.3/1-5; Ulus 6.4.1940.

⁹ BCA, 030.10.118.828.7/3.

sağlanmaya çalışılmaktadır. Yemişhan köprüsü ile Erbaa arasındaki Mülkbükü, Andır, Kızılçabuk, Çulhıdır, Mellibüku ve Büyük ve Küçük Yemişhan köyleri boşaltılmıştır. Tokat vilayeti bölgesinde insan ve hayvan bakımından kayıp yoktur.¹⁰

Tokat Valisi İzzettin Çağpar'ın Başbakanlı'ğa gönderdiği 5.4.1940 tarihli telgrafta selin sebep olduğu hasar hakkında şu bilgilere yer verilmişti: Turhal nahiyesinde bir ev yıkılmıştır. Merkez nahiyesinde 5.000 dekar ekili, 5.000 dekar ekili olmayan, Gökdere nahiyesinde 300 dekar ekili, 700 dekar ekili olmayan, Dökmetepe nahiyesinde 10.000 dekar ekili, 7.000 dekar ekili olmayan, Turhal nahiyesinde 12.260 dekar ekili, 2.130 dekar ekili olmayan arazi su basmıştır. Telgrafın devamında selin diğer yerlerde sebep olduğu manzara hakkında şu bilgiler yer almıştı. Şahinli köyünde yaklaşık 9.000 dekar ekili, 14.000 dekar ekili olmayan arazi su basmıştır. Yeşilirmak ve Kelkit'in birleştiği noktanın iki km. güney batısında bulunan Erbaa'ya bağlı 20 hanelik Kızılçabuk köyü tamamen su altındadır. Bu köy daha önce boşaltıldığı için insan ve hayvan kaybı yoktur. Eşya ve yiyeceklerinin kurtarılmasına çalışılmaktadır. Köylüye yardım ve gereken önlemleri almak üzere Kaymakam bölgeye gönderilmiştir. Bu köyden başka Mülkbükü, Andıran, Çilkidir, Millibükü, Büyük ve Küçük Yemişhan köyleri de sel basması tehlikesi altında bulunduğu için boşaltılmıştır. Bu köylerin halkı çadır ve çevre köylerde barındırılmaktadır. Tüm çabalara rağmen Karayaka, Sestek ve Senusa köyleri ile telefon haberleşmesi henüz sağlanamamıştır. Ulaşım Millibükü ile Kalekale köyleri arasında işleyen kayıkla sağlanmaya çalışılmaktadır. Turhal nahiyesinde sadece bir büyük baş hayvan telef olmuştur.¹¹

Konu ile ilgili olarak, 7 Nisan tarihli Ulus'da şu haber yer almıştı: Yeşilirmak dün, Tokat-Turhal şosesinin bir kısmını götürmüştür. Sular Turhal civarında kademeli olarak alçalmaya başlamıştır. Turhal'da dün kadar bir ev, 2 çamaşırılık yıkılmıştır. Merkez nahiyesinde 7.800 dekar ekili ve ekili olmayan arazi, Pazar nahiyesinde 6.000 dekar, Dökmetepe nahiyesinde 17.000 dekar, Turhal nahiyesinde 14.390, Gökdere nahiyesinde 1.000 dekar ekili ve ekili olmayan arazi su altında kalmıştır. Şahinli köyünde 23.000 dekar arazi tamamen su altında kalmıştır. Kolordu tarafından sel bölgesine sevk edilmek istenen salların sevkinin gecikmesi ihtimaline karşılık Samsun'dan en hızlı araçlarla yeterli miktarda sandal sağlanması Amasya Vilayeti'ne bildirilmiştir. Boğazlıemin mevkiinde birleşen iki nehir kilometrelerce uzunluğundaki ovaları bir deniz haline getirmiştir. 2.800 dekar ekili ve 4.500 dekar ekili

¹⁰ BCA, 030.10.118.828.7/2; BCA, 030.10.118.828.7.

¹¹ BCA, 030.10.118.828.3/1-3; Ulus, 6.4.1940.

olmayan araziye su basmıştır. Su baskınına uğrayan köylerin halkı çevre köylere ve çadırlara yerleştirilmiş, Kızılay tarafından kendilerine ekmek, şeker, gaz, peksimet dağıtılmıştır. Kayıklarla evlerden eşya ve erzak çıkarılmasına ve köylülerin her türlü ihtiyaçlarının teminine çalışılmaktadır.¹²

Tokat Valisi'nin Başbakanlı'ğa gönderdiği 6 Nisan 1940 tarihli telgrafta, 5 Nisan 1940 akşamından itibaren Yeşilirmak'ın çekilerek asıl yatağına yaklaştığı, Kelkit çayının ise altmış cm. alçaldığı ve Tokat Vilayeti dâhilinde genel olarak sel sularının çekilmekte olduğu bildirilmiştir.¹³

Tokat Valiliği'nin aynı tarihli başka bir telgrafında şu gelişmelere yer verilmişti: Kesintiye uğrayan Tokat-Turhal posta ulaşımı 7.4.1940 gününden itibaren hayvanlarla aktarma suretiyle sağlanabilmiştir. Selin zarar verdiği şosenin kısa zamanda ulaşımına açılmasına çalışılmaktadır. Erbaa'da sel baskınına maruz kalan köylere kaza merkezinden kayıkla yiyecek, tuz ve gaz gönderilmiştir. Kalekale köyünden Yemişhan'a nakledilen kayık sular yüzünden ancak Andıran ve Çalkara arasına gelebilmiştir. Yarın sabahleyin Yemişhan'a varabileceği tahmin edilmektedir. Erbaa kazasının en önemli gelir kaynağını oluşturan tütünün bu mevsimde acilen Samsun'a sevk edilmesi gerekmektedir. Bu konuda erteleme veya zorlukla karşılaşılması tütün piyasasını ve sonuçta tütün tarımını büyük bir zarara sokacağı için 12 m. uzunluğunda ve 6 m. genişliğinde bir kayığın Yemişhan'da inşasına başlanmıştır. Yemişhan köprüsünün yıkılan kısmının ve diğer kısımlarının tamiri için 10.000 liralık bir ödenğe ihtiyaç vardır. Artova kazasında Çekerek ırmağının taşması sonucu 300 dekar ekili araziye su basmıştır. İnsan ve hayvan kaybı yoktur.¹⁴ Tokat Kolordu Komutanlığı'nın Milli Müdafaa Vekâleti'ne gönderdiği 6.4.1940 tarihli telgrafta, alınan son raporlara göre Kolordu garnizonlarında insan, hayvan ve bina bakımından kayıp olmadığı belirtilmişti.¹⁵

9 Nisan tarihli Ulus gazetesinin haberine göre, Tokat, Turhal, Pazar, Gökdere ve Dökmetepe de toplam 87.560 dekar ekili, 31.630 dekar ekili olmayan arazi su altında kalmıştı. Niksar'da da bir köyü su basmış ve 20 hayvan telef olmuştu. İnsan kaybı olmamıştı.¹⁶

Sel bölgesini incelemeye giden Ulus gazetesi muhabirinin izlenimleri özetle şu şekildeydi: Turhal'da sular dün sabahtan itibaren çekilmeye

¹² **Ulus**, 7.4.1940.

¹³ **BCA**, 030.10.118.828.3

¹⁴ **BCA**, 030.10.118.828.3/8-11.

¹⁵ **BCA**, 030.10.118.828.11/2; **BCA**, 030.10.118.828.11.

¹⁶ **Ulus**, 9.4.1940.

başlamıştır. Yeşilirmak, ulaştığı seviyeden bir buçuk metre kadar alçalmıştır. Suların tamamen kapladığı Turhal-Tokat şosesi ancak bugün açılabilmiştir. Hendeklere kalaslar atılarak gidilip gelinebiliyor. Turhal-Amasya yolu hâlâ kapalıdır. Turhal'da su baskınına uğrayan evlerden bazıları yıkılmakta, tehlikeli görünenler boşaltılmaktadır. Köylerde yıkılan evlerin enkazı Yeşilirmak'tan akıp geçiyor. Turhal- Amasya arasında birkaç değirmen yıkılmıştır. Pancar üreticisi yas içindedir. Çünkü çevredeki köylünün en çok ekip biçtiği ürün şeker pancarıdır ve seller Yeşilirmak vadisinde ekilmiş bulunan şeker pancarı tarlalarını tahrip etmiştir. Sular tamamen çekildikten, toprak da kuruduktan sonra yineden ekim yapılması zorunluluğu vardır. Bu durumda ürün geç toplanacaktır. Pancar üreticisi köylü üzüntülü ve yardıma muhtaç bir haldedir. Belli başlı pancar merkezleri Ovasaray ve Kızılca köylerinin bütün ümitleri yıkılmıştır.¹⁷

Dâhiliye Vekâleti Müsteşarı tarafından Başbakanlı'ğa gönderilen 13.4.1940 tarihli yazıda uğranılan zararın miktarı ve yapılması gerekenler hakkında şu bilgiler verilmişti. Merkez kazasında 27.660 dekar, Niksar'da 10.000 dekar, Erbaa'da 6.425 dekar, Reşadiye'de 380 dekar, Artova'da 300 dekar, Zile'de 200 dekar olmak üzere toplam 44.965 dekar ekili alan su altında kalmıştır. Sular çekildiği zaman tarıma imkân olması durumunda mısır, darı, pancar, kendir v.s. yazlık ürün alınabileceği anlaşılmıştır. Bu tahıl tohumlarının bölgesel piyasadan sağlanmasının mümkün olduğu bildirilmiştir. Müsteşar ayrıca, eldeki tohumluk parasından 20 bin liranın tohumluk için kullanılması ve hayvan satın alınması için gönderilmesini önermiştir.¹⁸

Bir sonraki yıl 26.2.1941'de Yeşilirmak taşarak Dökmetepe ve Turhal'daki arazileri yine su altında bırakmıştı. Konu hakkında fazla bir bilgi mevcut değildir.¹⁹ Aynı yıl, 5.7.1941'de yağın yağmurların sebep olduğu sel Tokat'ın Pazar nahiyesine bağlı Farni köyünde 28 evin kısmen zarar görmesine, üç hayvanın ve 5.800 lira değerinde eşya ve yiyeceğin telef olmasına sebep olmuştu. İnsan kaybı olmamıştı.²⁰

1940'tan başlayarak Türkiye'nin birçok yerinde arka arkaya yaşanan ve büyük zararlara yol açan sel felaketleri sonucu, 4 Ocak 1943'de 4373 sayılı "Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu" kabul edilmişti. Bu kanun, Cumhuriyet döneminde ilk kez sel felaketine karşı,

¹⁷ **Ulus**, 9.4.1940.

¹⁸ **BCA**,030.10.118.828.15. Turhal'da ne kadar arazinin sular altında kaldığı belirtilmemiştir.

¹⁹ **BCA**, 030.10.118.834.13.

²⁰ **BCA**, 030.10.118.835.7.

sel felaketi meydana gelmeden önce alınacak önlemleri ve sel felaketine uğranılması durumunda yapılacak çalışmaları belirlemiştir. 18 maddelik adı geçen Kanunda özetle şu hususlara değinilmiştir:²¹

Akarsuların taşmasıyla su altında kalan veya su baskınlarına uğrayabilecek olan bölgelerin sınırları Nafia Vekâleti'nin (Ulaştırma Bakanlığı) önerisi üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin (Bakanlar Kurulu) kararı ile belirlenip ilan edilir. Belirlenen ve ilan edilen bölgelerin sınırları içinde suların akmasına engel olan bina, tesis, fidan, ağaç ve set gibi engeller ile değirmen ve sulama arkları istimlak edilir ve takdir edilecek bedelleri Nafia Vekâleti tarafından ödenir. Belirlenen ve ilan edilen sınırlar içinde tesisat, inşaat veya tadilat yapmak, fidan veya ağaç dikmek yasaktır. Taşkın sularla setlerin yıkılması tehlikesi göstermesi üzerine, o bölgenin en büyük mülki amirinin emriyle, tehlikeye maruz kalan köy ve kasabalardaki 18 yaşını bitirip 50 yaşını doldurmamış bulunan erkekleri, ellerinde işe yarayacak her türlü alet ve malzeme ile yardıma koşmağa ve gösterilen işlerde çalışmağa mecburdurlar. Tehlikeye maruz kalan bölge halkı ile afetin önlenemeyeceğinin anlaşılması durumunda, çevre köy ve kasabalar halkı da yardıma çağırılırlar. Bunlar da gösterilen işlerde çalışmağa mecburdur. Yardıma giden komşu köy ve kasabalar halkı da ellerinde bulunan alet ve malzemeyi, işleri idare edenlerin emrine vermeğe mecburdur. Çalışanların yanlarında getirdikleri alet ve malzemedan kırılan veya kaybolanların bedelleri hükümet tarafından sahiplerine ödenir. Sel bölgesine gönderilen kişilerin nakil ücretleri Hükümet tarafından ödenir. Bu işlerde çalıştırılanlara ücret verilmez. Yalnız çalıştıkları müddetçe kendilerine parasız ekmek ve katık verilir. Gösterilen işlerde çalıştırılırken sakatlananların sakatlık derecelerine göre kendilerine ve ölenlerin ailelerine polis ve jandarmaya ödenen tazminat verilir. Yaralanan veya sakatlananlar en yakın hastanelere sevk edilir. Bütün hastaneler bu yaralı ve sakatları hemen kabul ve tedavi etmeye mecburdur. Bunlar devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi edilir. Taşkınlar için çekilen telgraf, telefon ve postayı, telgraf ve telefon merkezleri ve demiryolu istasyonları parasız ve acele olarak kabul etmeğe ve ilgili yere hemen göndermeğe mecburdur. Olay yerine gitmeleri emrolunanları, hastalık veya diğer makul bir sebep olmadıkça zorla sevk etmeğe bölgenin en büyük mülki amiri yetkilidir. Davet anında bu davete uymayanlara, gidip çalışmayanlara beş liradan on liraya kadar hafif para cezası verilir.

²¹ Resmi Gazete, Tarih:21.1.1943, Sayı:5310, Tertip: 3, Cilt: 24, Sayfa:198.

4. 13 EYLÜL 1946'DAKİ SEL FELAKETİ

1940 tarihindeki selin Tokat şehir merkezinden çok Yeşilirmak ve Kelkit havzasında etkili olduğu görülmektedir. 1946 tarihindeki sel ise daha çok Tokat şehir merkezinde önemli zararlara neden olduğu anlaşılmaktadır.

Bu tarihte yaşanan sel felaketi hakkında Tokat Valisi Cavit Kınay'ın²² 14.9.1946 tarihinde Dâhiliye Vekâleti'ne gönderdiği yazıda şu bilgilere yer verilmişti: 13.9.1946 akşamı bir saat kadar devam eden sağanak halindeki yağmur yüzünden Tokat merkezi ve yakınındaki bazı köyleri su basmıştır. Beş mahalledeki evlerin zemin katlarına ve dükkânlarına sular dolmuş ve bu evlerin onu yıkılmış, yüzü oturulamayacak hale gelmiş, 300 dükkân ve evin de zemin katlarındaki eşya ve yiyecek maddeleri zarar görmüştür. Aluç köyünden Ulubey mevkiinde yaylaya çıkan ve çadırda yaşayan İbrahim oğlu Ali Düzgün'ün karısı kucağındaki çocuğu ve dört yaşındaki yeğeni sulara kapılarak boğulmuştur.

Şehrin elektrik ve su tesisleri de selden hasar görmüş ve elektrik fabrikası da çalışmamıştır. Bu tesislerin işler bir hale getirilmesi için gerekli bütün tedbirler alınmıştır. Kapanan yollar temizlenmiştir. Baskına uğrayan bazı bahçelerde de zararın ciddi olduğu anlaşılmaktadır. Tam rakam elde edilememiş olmakla beraber ölü hayvan sayısının yüzden fazla olduğu sanılmaktadır. Belediye başkanı ile bir komisyon zararın tespitine çalışmaktadır. Maddi zararın bir milyon liraya yakın olduğu tahmin edilmektedir.²³

16 Eylül 1946 tarihli Ulus gazetesinin haberine göre, 13 Eylül günü saat 18.00'de şiddetli bir sağanakla başlayan ve 40 dakika süren yağmurdan sonra gelen sel büyük bir zarara sebep olmuştu. 10 ev tamamen, 100 ev oturulamayacak derecede hasar görmüştü. 300 kadar ev ve dükkânın da zeminine dolan sular bütün eşya ve yiyecek maddelerine zarar vermişti. Tokat 38 seneden beri²⁴ bu derece kuvvetli bir sağanak ve su baskını görmemişti. Sel döküntüleri şehir içindeki birçok yolu geçilemeyecek hale getirmiş, kaldırım ve köprüleri sökmüş, bağ ve bahçelere de önemli zararlar vermişti. Elektrik ve içme suyu hatlarındaki hasar şehri elektriksiz ve birçok semti de susuz bırakmıştı.²⁵

²² Cavit Kınay, 21.11.1945'de Tokat'ta göreve başlamıştır. Acunsal, *age.*, s.24. Kınay bu görevi 1948 yılına kadar sürdürmüştür.

http://www.tokat.gov.tr/default_B0.aspx?content=127

²³ *BCA*, 030.10.65.402.12; *Ulus*, 15-16.9.1946.

²⁴ Burada kastedilen, 1909 sonbarında yaşanan ve bazı can kayıplarına sebep olan sel olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *DH. MUI*, 41-1/4.

²⁵ *Ulus*, 16.9.1946.

Yukarıdaki selden başka, 1946 yılının son çeyreğinde meydana geldiği anlaşılan diğer bir selde, Destek çayının taşması sonucu Tokat'ın Taşova ilçesine bağlı Gemibükü köyü sular altında kalmıştı. Bakanlar Kurulu, selde evleri yıkılan 31 kişiye evlerini yeniden yaptırmaları veya tamir ettirmeleri için Devlet Ormanlarından parasız kerestelik ağaç verilmesini kararlaştırmıştı.²⁶

1948 yılında yaşanan bir sel felaketine de yer vermek faydalı olacaktır. 12 Nisan 1948 tarihindeki sel daha çok Tokat'ın ilçesi Turhal'da etkili olmuştu. 12 Nisanda yükselmeye başlayan Yeşilirmak, akşama doğru ilçenin kenar ve meydan mahallelerini basmış, Tokat-Turhal şosesini sular altında bırakmıştı. Askerlik şubesi de sular altında kalan yerlerdendi. Arapören köyünde su baskınına uğrayan yedi ev boşaltılmıştı. Yeşilirmak, kasaba dışında yatağından iki önemli yarma yapmış ve kasaba arazisinin tamamını sular altında bırakmıştı. Bu yarma sebebiyle kasaba tamamen sular altında kalmaktan kurtulmuştu.²⁷

5. 19 HAZİRAN 1949'DAKİ SEL FELAKETİ

Bu sel, Tokat'ın tarihinde maruz kaldığı en önemli sellerden birisidir. 19 Haziranda öğleden sonra yağan çok şiddetli yağmurun ardından saat 19.00'da başlayan şiddetli selle birlikte Tokat büyük bir sel baskınına uğramış, dalgalar halinde gelen sel şehrin bütün cadde ve sokaklarını kaplayarak bazı binaları alıp götürmüş, ekili binlerce dönüm araziye basmış, can ve mal kaybına sebep olmuş, elektrik ve diğer tesisleri tamamen felce uğramıştı.

Ulus gazetesi Tokat özel muhabirinin verdiği bilgiye göre, saat 17.00'de başlayan sağanak halindeki yağmur aralıksız olarak iki saatten fazla devam etmiş ve Tokat'ın içinden geçen Behzat deresinin²⁸ kısa bir

²⁶ BCA, 030.18.01.02.113.12.13. Bu 31 kişinin isimleri şunlardı: Osman Şahin, Reşit Şahin, Halit Seçkin, Osman Bayındır, Kadir Seçkin, Mahmut Güney, Hüsnü Uçar, Mehmet Aydın, Hasan Ümit, Şükrü Aydın, Osman Aydın, Sefer Şahin, İsmail Arslan, Ahmet Bayındır, Şükrü Dincel, Ömer Avcı, Osman Demir, Mustafa Demir, Harun Bayındır, Mustafa Gençel, Şevket Şahin, Mustafa Şahin, Mustafa Polat, Durmuş Yılmaz, Ömer Kaya, Salih Bahar, Hasan Avcı, Fazlı Uçar, Şükrü Taş, Hurşit Demir, Fadime Yılmaz. Aynı Belge.

²⁷ <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=516&Yil=1948&Ay=4>

²⁸ Yağmurdan sonra sel felaketinin sebebi olarak gösterilen Behzat deresi 1324 (1908) yılında daha büyük bir felakete sebep olmuştu. 1949 yılında ise, 4 km. uzunluğunda olan Behzat deresi yüksek meyilli olduğundan ve üzerinde de ancak en fazla 35 metre küp suyun geçmesine izin veren ona yakın kargir köprü bulunduğundan böyle bir felakete sebep olduğu ileri sürülmüştü. Bayındırlık Bakanlığı dere için etütler yaptırmış ve Behzat deresinde 270 metrelik eski köprülerinin yerine betonarme 3 yeni köprüyü içeren projenin ihale yetkisini almıştı. **Ulus**, 21.6.1949, No.10045.

zamanda taşmasına sebep olmuştu. Şehir, selin yıktığı ev ve dükkânların enkazı ile doluydu. Asker, itfaiye ve halk yıkılan binalardan henüz sayısı bilinmeyen cesetler çıkarmakla uğraşıyordu. Ölü, kayıp ve yaralı sayısı henüz belli değildi. Fakat yüzden fazla dükkân ve bu sayıdan daha fazla yıkılan ev olduğu tahmin edilmekteydi. Tokat'ın Behzat çarşısı selin etkisi ile yıkılmış ve bir enkaz yığını haline gelmişti.²⁹

Aynı gazetenin nüshasında özel muhabiri bir gün sonra özetle şunları yazmıştı: 40 seneden beri örneği görülmemiş büyük sel dalgaları bir anda Tokat'ı bir deniz haline getirmiş, yol ağızlarının köprülerin yukarıdan gelen binlerce ton taş, moloz ve enkazla kapanması sonucu şehirde önüne ne rastlamışsa alıp götürmüş ve yüzlerce ev ve dükkân bir anda yıkılarak içinde bulunan eşya ve hayvanlar tamamen sulara gömülmüştür. Şehrin ana caddelerinden bulunan Behzat caddesi ve civarındaki dükkânlar özellikle zarar görmüş, içinde eşya namına hiçbir şey kalmamıştır. Ağır hasara uğrayan mahalleler şunlardır: Geyras, Mahmutpaşa, Soğukpınar, Dabak, Hancı, Artık, Cedit, Yerahmet, Çekerli, Çağpar ve Meydan mahalleleriyle deri imalathaneleridir.³⁰

Selin sebep olduğu can kaybı ve zararlar hakkında ilk gelen haberlerin abartılı olduğu görülmektedir. Belirlenen rakamlara göre can kaybı yirmiyi geçmemekte ve yıkılan binaların sayısı da bir kaç yüzü aşmamaktaydı. Sel haberi Ankarya ulaşınca İçişleri ve Bayındırlık Bakanları harekete geçerek çevre illerden selzedelere yardım için gereken talimatları vermişti. Bu talimatların uygulamalarını görmek üzere Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan 20 Haziran günü, beraberinde Tokat Milletvekilleri ve Bakanlık Su İşleri Dairesi Müdürü olduğu halde Tokat'a hareket etmişti³¹. Ankara'dan alınan haberlere göre, maddi zarar büyüktü. Soğukpınar, Behzat çarşısı, Tabakhane Mahalleleri kısmen zarar görmüş, çarşıdaki dükkânların hepsi su altında kalmıştı. İçme suyu ve

²⁹ **Ulus**, 20.6.1949, No.10044

³⁰ **Ulus**, 21.6.1949, No.10045.

³¹ Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, beraberinde Tokat milletvekili ve Parti Müfettişi Cemal Kovalı ile Mustafa Latif, Su İşleri Müdürü Nezih Devres ve Vilayetler İdaresi Umum Müdürü Dilaver Ergun olduğu halde uçakla Sivas'a, oradan da otomobille Tokat'a geçmişti. Havaalanında kendisiyle görüşen muhabire Şevket Adalan şu açıklamada bulunmuştu:

"Hükümetle yaptığım temaslardan sonra beraberimdeki milletvekili ve uzman arkadaşlarımla beraber hadise yerinde tetkikler yapmak üzere acilen Tokat'a gidiyoruz. Üzücü hadiseyi Hükümetim adına Valiliklerle temas ederek devamlı surette takip ettim. Bayındırlık Bakanlığı'nın esasen ele aldığı bu havalinin su işlerinin tanzimi yolunda yapılan işlerin, olayın daha büyük olmasında önleyici tesiri olmuştur. İlk tedbirler ve yardımlar yapılmış gereken emirler verilmiştir. Yerinde yapacağımız tetkiklerden sonra diğer lüzumlu tedbirler süratle alınacaktır. Hükümetim Tokat sel hadisesiyle hasasiyetle meşgul olmaktadır." **Ulus**, 21.6.1949, No.10045.

elektrik tesisleri bozulmuştu. Ayrıca şehrin kuzeyinde beş bin dekar arazi de su altında kalmıştı. Halkın ekmek ve yiyecek sıkıntısı çekmemesi için mevcut yedi fırın faaliyete geçirilmişti. Bayındırlık Bakanlığı, felaketzedelerin ihtiyaçlarında kullanılmak üzere 15.000 lira gönderdiği gibi Kızılay tarafından da ayrıca para yollanmıştı. Amasya valisi, yardım ekipleriyle birlikte 20 Haziranda Tokat'a varmıştı. Sivas valisi de beraberinde fen memurları, sıhhiye ekipleri, 200 çadır, yeterli miktarda yiyecek ve lüzumlu malzeme ile erkenden Tokat'a hareket etmişti. Çevre illerden de malzeme ve yardım ekipleri yola çıkmıştı. Bayındırlık Bakanlığı, Behzat deresinin ara sıra sebep olduğu benzer taşmalarını önleyecek inşaat için etütlerini tamamlamış ve inşaat mütaahhede ihale edilmek üzere idi.³²

Tokat CHP İl Başkanı Arif Yagurten, CHP Genel Sekreterliği'ne 20.6.1964 tarihinde gönderdiği telgrafta, selin şehirde emsali görülmemiş derecede tahribat yaptığını, zararın büyük olduğunu ve ilgili makamlarla acele temasa geçilmesini istemişti.³³ CHP Genel Sekreteri Fikret Sılay da aynı gün verdiği cevapta, Tokat için yapılabilecek şeyler ve ihtiyaçların gönderilen parti müfettişine bildirilmesini istemiş, üzüntülerini iletmış ve başsağlığı dilemişti³⁴. CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran da, 22 Haziran 1949'da Tokat Belediye Başkanına üzüntülerini iletmış ve başsağlığı dilemiş³⁵, Belediye başkanı da cevap olarak Tokatlılar adına teşekkürlerini sunmuştu³⁶.

Bayındırlık Bakanı ile Tokat'a gelen CHP Sivas Bölge Müfettişi Trabzon Milletvekili Hamdi Orhon, 20.06.1949'da CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği telgrafta önce aksaklıkları ve sonra da selin bilânçosunu şöyle anlatmıştır: *“Saat 16.30'da Bayındırlık Bakanı ile Tokat'a geldik. Sel felaketinin vukuunda vilayet makamına vekâlet eden geçici vekil ile jandarma komutanı iş başında bulunmamışlardır. Emniyet müdürü ile mektupçu da işe sarılmamışlardır. Bu dağınıklığı boş mütalaa etmek mümkün değildir. İzahı da güçtür. Halen jandarma komutanı işinin başında değildir. Vali vekilliğine tayin edilen mülkiye müfettişi Abdülkadir Sarı Sözen işinin başına gelmiş, işleri düzenlemeye başlamıştır. Hadiseye ilk defa Amasya Valisi Akif İşcan el koyarak merkeze tafsilat vermiş, ekipleri ile sabahleyin saat altıda Tokat'a vasıl olmuş ve ilk tedbirleri aldırıştır. Bunu takiben saat dokuzda Sivas valisi ekipleri ile gelmiştir. Bu dakikaya kadar 21 kayıp vardır. Yedisi*

³²<http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=500&Yil=1949&Ay=6>.Kızılay tarafından gönderilen miktar 10.000 lira idi. **Ulus**, 21.6.1949, No.10045.

³³ **BCA**, 490.01.1585.469.2/8.

³⁴ **BCA**, 490.01.1585.469.2/9

³⁵ **BCA**, 490.01.1585.469.2/11.

³⁶ **BCA**, 490.01.1585.469.2/10.

defnedilmiştir. Diğerleri aranmaktadır. Çoğu çocuktur. Felaketten 446 ev tahribe uğramış 41 ev ise tamamen oturulamayacak bir halde olduğundan tahliye edilmişlerdir. Şehrin su ve elektrik tesisatı bozulmuştur. Ekipler çalışmaktadır. Sivas-Tokat tel ve telefon hattı bozulmuştur. Üzerinde çalışılmaktadır. Şehir içinde su iki buçuk metreye kadar yükselmiştir. Ayrıca 3 köyü dolu tahrip etmiştir. Halkın metanet ve maneviyatı bütündür.”³⁷ Bu telgraf üzerine, CHP Genel Sekreterliği bazı yöneticilerin yerinde olmadığı hakkındaki konunun incelenmesi için, 23 Haziran 1949’da İçişleri Bakanı Emin Erişirgil’e durumu yazılı olarak bildirmişti³⁸.

20 Haziran saat 06.30’da Tokat’a gelen Amasya Valisi Akif İşcan Başbakanlı’ğa gönderdiği telgrafında gördüğü manzarayı ve aldığı tedbirleri özetle şöyle rapor etmişti: Maddi zarar çok fazladır. Şimdiye kadar tespit edilen ölü miktarı 10 kişidir. Burada bulunan tank taburunun yardımıyla enkazın temizlenmesine başlanmıştır. Şehrin içme suyu ve elektriği bozulmuştur. Şehrin fırınlarından üçü harap olmuş, yedisi oldukça sağlamdır. Soğukpınar, Behzat çarşısı ve Tabakhane-i Cedid mahalleleri kısmen hasara uğramış ve su baskınına uğramıştır. Samsun’dan Su İşleri Bölge Müdürü Tokat’a çağrılmıştır. Amasya’dan gıda yardımı getiren kamyon yoldadır. Halkın ekmek ve yiyecek sıkıntısı çekmemesi için mevcut yedi fırın arazozla su sağlanarak çalışmaya başlamıştır. Belediye Başkanının bildirdiğine göre, altı yedi günlük un stoku vardır. Kuzeydeki 5.000 dekardan fazla bahçe ve ekili alan su altındadır.

Bayındırlık Bakanlığı tarafından şehrin doğusunda inşa ettirilen büyük su bendi zarar görmemiştir. Bu nedenle şehir büyük bir felaketten kurtulmuştur. Asayiş konusunda bir olay yaşanmamıştır. Emniyet Müdürü Suphi Güvencin’nin verdiği bilgiye göre, ölü ve kayıp miktarı 20’ye ulaşmıştır. Diğer taraftan askerlerin yardım ile enkaz kaldırılmakta ve can kaybı araştırılmaktadır. Sivas Valisi de 200 çadır, yeterli miktarda yiyecek ve fen memuru, sağlık ekibi ve gerekli malzeme ile Tokat’a hareket etmiştir.³⁹

Amasya Valisi Akif İşcan’ın aynı tarihte saat 11.00’de gönderdiği ikinci telgrafında şu gelişmelere yer verilmişti: Tokat Vali Vekili Abdülkadir Sözen iki saat önce Tokat’a gelerek işe başlamıştır. Sivas Valisi Rebii Karatekin, Tümen Komutanı Yakup Gürkaynak da Tokat’a ulaşmıştır. Beraberlerinde sağlık, bayındırlık ekipleri ve malzeme, ilaç, yiyecek, 150

³⁷ BCA, 490.01.1585.469.2/1-5

³⁸ BCA, 490.01.1585.469.2.

³⁹ BCA, 030.01.121.771.5/8

çadır ve petrol getirmiştir. Selin ardından küçük bazı asayiş olayı olmuşsa da faileri yakalanamamıştır. Halen şehrin asayişi ve halkın morali iyi durumdadır. Sivas Valisi, Tokat Vali Vekili ve Sivas Tümen Komutanı ile birlikte sel bölgesi gezilmiştir. Maddi zarar ve hasar büyüktür. Zararın tespitine devam edilmektedir. Yapılan tespitlere göre, 473 ev ve dükkân yıkılmış, kısmen de su baskınına uğramıştır. Oturulamayacak durumda olan binalar güvenlik güçleri tarafından tahliye ettirilmektedir. Ölü ve kayıp miktarı 20'yi bulmuştur. Arama devam etmektedir. Yaralı sayısı 12'dir. Telgrafın sonunda yapılan işler ve alınacak acil tedbirler şöyle sıralanmıştır: İaşe, enkaz kaldırma, ölü gömme, çadır kurma ve yerleştirme, tehlikeye maruz ev ve dükkânların tahliyesi olmak üzere beş ekip oluşturulmuştur. Şehir elektriğinin kısa bir sürede tamiri için Turhal Şeker Fabrikası'ndan mühendis, fen memuru ve hat çavuşları görevlendirilmiştir. Tokat'ta bulunan Samsun 8. Bölge Su Kısım Şefi şehir suyunun acilen tamiri için ekibiyle birlikte görevlendirilmiştir. Ayrıca Samsun'da bulunan 8. Bölge Müdürü Tokat'a çağırılmıştır. Selden önce Tokat'ın ihtiyacı için Toprak Ofis Umum Müdürlüğü tarafından Samsun Ofis ambarından buğday olarak tahsis edilen 100 ton hububatın Tokat un fabrikalarında öğütülmesine imkân olmadığı için Samsun fabrikalarında öğütülerek ve un olarak gönderilmesi gerekmektedir. Acil ihtiyaçlar için kullanmak üzere Kızılay'ın şimdilik otuz bin lira göndermesi gerekmektedir.⁴⁰

Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, 20 Haziranda Tokat'a vardığı zaman Başbakanlı'ğa gönderdiği ilk telgrafında; saat 16.30'da Tokat'a geldiğini, şehri ve sel bölgesini tamamen gezdiğini belirttikten sonra ölü ve hasar rakamları hakkında şunları yazmıştı: Son duruma göre 446 ev 122 dükkân kısmen hasara uğramıştır. 41 ev ve 5 dükkân oturulamayacak bir durumda olduğu için sakinleri tahliye ettirilmiştir. Ölü ve kayıp sayısı 22 kişidir. Yedisi defnedilmiş ve on kişinin cesedi bulunamamıştır. Telgrafın son bölümünde Talat Öncel'in yukarıdaki bilgilerini tekrar ettikten sonra şu bilgilere yer vermişti: Yeşilirmak ile Tokat arasındaki bahçe ve araziler su baskınına uğramış ve tamamen zarar görmüştür. Şehrin molozlarla tıkanmış olan caddelerinin açılmasına başlanmıştır ve yarın akşama kadar tamamlanacaktır. Selzedelerin ihtiyacını karşılamak üzere getirilmiş olan çadırlar kurdurulmuş ise de halkın akraba ve komşularının yanına sığındıkları ve çevredeki bağlarına gittikleri için çadırlara yerleşmek istememektedir. Sivas ve Amasya valileri ile Sivas Tümen Komutanı gerekli ve acil tedbirleri alarak görevlerini tamamlamış ve vali vekili de görevine başlamış olduğundan görev yerlerine dönmeleri emredilmiştir.⁴¹

⁴⁰ BCA, 030.01.121.771.5/6-7; *Ulus*, 21.6.1949, No.10045.

⁴¹ BCA, 030.01.121.771.5/3-5; *Ulus*, 21.6.1949, No.10045.

Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, 21.6.1949 tarihinde Tokat'tan Başbakanlı'ğa gönderdiği telgrafta son gelişmeler hakkında şu bilgileri vermişti: Bugün yolların açılmasına ve temizlenmesine devam edilmiştir. Şehrin ana yolları yarın akşama kadar tamamen açılmış olacaktır. Şehir su şebekesinin de tamiri yarın akşam tamamlanacak ve şehre su verilecektir. Elektrik şebekesinin tamiri ise Perşembe günü akşam mümkün olabilecektir. Tespit edilen ölü sayısı 11'e çıkmıştır. Kayıplardan altısı sağ olarak bulunmuştur. Geri kalan beşi araştırılmaktadır. Selin sebep olduğu maddi zararların tespitine devam edilmektedir. Telgrafın sonunda, programa göre görevliler işlerine devam ettiğinden dolayı Tokat'ta kalmasına gerek olmadığını ve Ankara'ya döneceğini belirtmiştir.⁴²

Bakanın ve diğer yetkililerin selin hemen ardından Tokat'a gelmeleri şehirde olumlu bir etki yapmıştı. 21 Haziranda Tokat'tan bir heyet bakana, hükümetin ve CHP'nin gösterdiği büyük ilgiden dolayı şehir adına teşekkürlerini bildirmişlerdi. Bakan ve CHP Bölge Müfettişi Ankara'ya dönerken Tokat milletvekillerinden Cemal Kovalı, halkın istekleriyle yakından ilgilenmek için Tokat'ta kalmıştı.⁴³

Ankara'ya dönen Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan, selin hangi şartlar altında meydana geldiğini bir gazete muhabirine şöyle anlatmıştı:

".... İki saat kadar devam eden yağmur neticesinde evvela Çay deresi taşmış bunu müteakip diğer derelerle birlikte sel şehrin içinden geçen Behzat deresine intikal etmiştir. Normal saniyede 40-50 metre küp su geçirebilen bu dere takriben 200 metre küplük bir sarfiyat karşısında yatağından taşmış, sürüklediği ağaç parçalarıyla yatağı büsbütün tıkanarak şehre taşmaya ve yayılmaya başlamıştır.

Çay deresinin Behzat deresinden evvel taşmış olması halkı uyanık bulundurmuş ve daha emin yerlere sığınmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda Çay deresi üzerinde geçen yıl bakanlığımızca yapılmış olan bendin içinde toplanan suyun Behzat deresine intikal etmemesini sağlamak suretiyle beklenen vazifesini tam olarak görmüştür. Bu vaziyetler felaketin daha feci bir şekil almasını önlemiştir. Bu son sel felaketinde, sağanak halinde ve sürekli olarak yağın yağmur mühim bir amel olmakla beraber şehrin bazı mahallerinin dere kenarına pek yakın adeta feyezana yatağı içinde kurulmuş olmasının da mühim tesiri

⁴² BCA, 030.01.121.771.5. CHP Sivas Bölge Müfettişi Hamdi Orhon'un CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği 21.06.1949 tarihli telgrafta benzer ifadeler yer almıştı. Bkz. BCA, 490.01.1585.469.2/6-7.

⁴³ Ulus, 22.6.1949, No.10046.

olmuştur. (...) Tokat şehrini tehdit eden derelerin ıslah işleri bir programa göre esasen ele alınmış bulunmaktadır. Geçen yıl biraz evvel bahsettiğim Çay deresi ıslahı tamamlanmış ve bu sel esnasında da kendisinden beklenen vazifeyi yapmıştır. Programa göre bu yıl ele alınacak olan Behzat deresinin temizlenmesi işi eksiltmeye çıkarılmış bulunmaktadır.”⁴⁴

Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yapılan son tespitlere göre, tamamen yıkılan ve ağır hasara uğrayan dükkân ve mağaza sayısı 166 idi. Deri imalathanelerinden hiçbir şey kurtarmak mümkün olmamıştı. Yalnız mağaza ve dükkânlar için zarar yarım milyon Lira tahmin edilmişti. Yağmurların ardından Başören, Çardak, Killik, Arapören ve Geyras köylerine yağın şiddetli dolu, bu köylerde 400’den fazla hayvanın ölümüne sebep olmuştu. Tarım ekipleri tarafından bu köylere ait hasar gören arazinin tespitine başlanmıştı. Ölü adedi 13’e çıkmış, kayıplar henüz bulunamamıştı. Hasara uğrayan binaların içlerinde az çok oturulabilecek hale gelmeleri için en az 20 milyon liraya ihtiyaç vardı. Hasar gören binaları onarmak üzere kereste, çivi, cam vesair inşaat malzemesiyle yapı ustalarına acil ihtiyaç vardı.⁴⁵

Ulus gazetesinin özel muhabirine göre, sel felaketine uğrayan vatandaşlara yardımda bulunmak üzere Tokat’ta “Tokat Sel Felaketine Uğrayanlara Yardım Komitesi” adında 20 kişilik bir komite oluşturulmuştu. 25 Haziranda faaliyete geçen Komite, selzede vatandaşlar için bağış kabulüne başlamış ve aralarında gerekli görev bölümü yaparak hemen harekete geçmişti. Tokat’ta yaşanan sel felaketine uğrayan vatandaşlara ilk yardım olmak üzere Cumhuriyet Hükümeti tarafından yüz bin liralık bir yardımda bulunacağı haber alınmıştı. Diğer yandan muhabir, Tokat’ta yaşanan sel felaketi hakkında Zafer gazetesinin⁴⁶ 22 Haziran tarihli sayısında ve Ankara’da DP Kongresi’nde bulunan Tokat delegelerinden aldıkları bilgiye dayanarak sel felaketine yaptırılan su bendinin sebep olduğunu yazdığını, ama haberin tamamen yanlış olduğunu savunmuştur. Muhabire göre, iddianın tersine taş kaplamalı bu bend görevini yapmış ve Tokat’ta daha büyük bir felaketin oluşmasını önlemiştir. Söz konusu edilen bu seddin felakete hiçbir ilgisi olmamış ve gelen sel bu bendin aksi yönünde gelmişti.⁴⁷

⁴⁴ **Ulus**, 23.6.1949, No.10047.

⁴⁵ **Ulus**, 27.6.1949, No.10051.

⁴⁶ 30.4.1949 yılında yayın hayatına başlayan adı geçen gazete CHP’ye muhalif olan Demokrat Partinin yayın organı idi. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile yayın hayatına son verilmiştir. Ulus gazetesinin de CHP’nin yayın organı olduğu unutulmamalıdır.

⁴⁷ **Ulus**, 27.6.1949, No.10051.

Son sel yüzünden ağır tahribata uğrayan Tokat içme suyu tesislerinin onarılması 12 gün süren devamlı bir çalışmadan sonra 1 Temmuz 1949'da tamamlanmış ve şehre su verilmişti.⁴⁸

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Tokat Vilayeti'nin yaklaşık on beş yılda maruz kaldığı seller hakkında bilgi verilmiştir. Bu sürede belirlediğimiz kadarıyla yedi sel olayı yaşanmıştır. Bunlardan özellikle üç tanesinin yani 1940, 1946 ve 1949 tarihlerindeki sellerin sonuçları itibarıyla etkileri çok daha büyük olmuştur. En ciddi can kaybı 1949 tarihindeki selde görülmüştür. Sellerin bazıları Tokat merkezde, bazıları da ilçe ve köylerde etkili olmuştur. Özellikle Yeşilirmak ve Kelkit çayının geçtiği noktalarda yerleşim yerlerine ve ekili olan ve olmayan alanlara belirli oranlarda zarar vermiştir.

Valiliğin üstesinden gelemediği durumlarda özellikle büyük sel olaylarında devlet yardımı koşmuş ve gerekli yardımı yapmıştır. Özellikle devlet, bakan düzeyinde Tokat'ı ziyaret etmiş ve halka moral vererek selzedelerin sahipsiz olmadıklarını göstermeye çalışmıştır. Tokat'ın iklim, coğrafya ve ırmak yapısı meydana gelen sellerin yegâne sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, incelediğimiz dönem içinde selin etkilerini azaltacak çalışmalara gidilmediği veya gerekli tedbirlerin zamanında alınmadığı ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

030.01.121.771.5; 030.10.65.402.12; 030.10.117.821.3;
030.10.117.818.25; 030.10.118.827.10; 030.10.118.828.3;
030.10.118.828.6; 030.10.118.828.7; 030.10.118.828.11;
030.10.118.828.15; 030.10.118.835.7; 030.18.01.02.113.12.13;
490.01.1585.469.2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

DH. MUI, 41-1/4.

Gazeteler

Resmi Gazete, Tarih:21.1.1943, Sayı:5310, Tertip: 3, Cilt: 24, Sayfa:198.

⁴⁸ <http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=507&Yil=1949&Ay=7>.

Ulus

6.4.1940; 6.4.1940; 7.4.1940; 9.4.1940; 15.9.1946; 16.9.1946; 16.9.1946;
20.6.1949, No.10044; 21.6.1949, No.10045; 22.6.1949, No.10046;
23.6.1949, No.10047; 27.6.1949, 10051.

İnternet Adresi

<http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=516&Yil=1948&Ay=4>

<http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=500&Yil=1949&Ay=6>

<http://www.byegm.gov.tr/ayintarihidetay.aspx?Id=507&Yil=1949&Ay=7>

http://www.tokat.gov.tr/default_B0.aspx?content=127

Kitap

ACUNSAL, Ferit (1947), Gerçeklerin Diliyle Tokat, Tanin Basımevi,
İstanbul.ğından yararlanılarak düzenlenmiştir.